

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN HUKUKSAL BOYUTU

Erdoğan KÖSE*

Özet

Bu çalışmada, bir meslek olan öğretmenliğin, hukuksal yönü irdelenmiş, öğretmen ve öğretmen adaylarının meslekleriyle ilgili temel hak, özgürlük, görev ve sorumlulukları, yasa, yönetmelik, genelge gibi belgeler incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, kaynak taraması yapılarak sonuçlara varılmıştır. Öğretmenlerin değişik kanunlara göre temel hak ve görevlerinin olduğu ve öğretmenlerin bunları bilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Abstract

In this research, the legal aspects of teaching, basic rights, responsibilities, and various laws was investigated. Related literature were reviewed and it was emphasized that teachers should be informed about their basic rights and responsibilities in terms of legal aspects of teaching-learning process.

Giriş

İnsan doğası gereği, toplumsal bir varlıktır. Çünkü, insanların tek başlarına yaşadıklarına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, hiçbir insan bir diğerinin aynısı olmadığı için, bu birlikte yaşamanın da sorunsuz olduğunu söylemek mümkün değildir. İnsanların birlikte yaşamaları kaçınılmaz olduğuna göre; onların birlikte yaşayabilecekleri, asgari müşterekte birleşebilecekleri bazı ortak değerler, bu yaşamı organize edebilmektedir. Bu ortak değerler, yerel, ulusal veya uluslar arası olabileceği gibi, bireysel anlamda kabul edilebilir veya edilemez de olabilirler. Bireysel olarak toplumun üyeleri, bu değerleri kabul ettiği ve günlük yaşamında uyguladığı sürece toplumsal yaşam vardır ve sürdürülebilir. İşte, toplumun tüm bireyleri tarafından uyulmaya ve uygulanmaya çalışılan bu değerlere, toplumsal yaşamın kuralları denilebilir.

İnsanların ortak yaşamlarını düzenleyen bu kurallar; din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları ve hukuk kuralları olarak sınıflandırılmıştır (Akyüz, 1981; 2). Aslında bu kuralları çok net çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça zordur. Çünkü, bazı hukuk kuralları, aynı zamanda ahlak kurallarıdır. Bazı ahlak kuralları, din kurallarında da mevcuttur. Görgü kurallarındaki bazı maddeler, hukuk kurallarında, ahlak kurallarında ve hatta din kurallarında da bulunmaktadır. Burada önemli olan, bu kuralların birbirleriyle çatışmadan, toplumsal yaşamı düzenlemeleridir.

Din kurallarına uyup uymama davranışı daha çok içsel olup, insanda vicdanla temsil edilmektedir. Dini kuralların büyük bir çoğunluğu açık ve nettir, uyup uymama konusundaki ödül ve cezalar önceden bellidir. Bu kurallara uyulmadığı takdirde, o dine mensup diğer insanlar tarafından uyarılma söz konusudur.

Ahlak kuralları, tamamen toplumsaldır ve bir toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değerler sistemini ifade ederler. Bu kurallar, toplum içerisinde

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bil. Böl.

yapılması veya yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallardır. Ahlak kuralları da, din kuralları gibi, daha çok insanın iç dünyasıyla, vicdaniyle ilişkilidir. Yani, insanın kendi kendisiyle düşünce, niyet, davranış ve başkaları tarafından algılanması bakımından tutarlı olması temeline dayanmaktadır. Örneğin; yaşlı bir insan otobüse bindiği zaman, kalkıp ona yer vermek veya onu görmezden gelip pencereden dışarıya bakmak, tamamen o bireye kalmıştır.

Görgü kuralları, gelenek-görenek, örf-adet, töre, anane vb. gibi adlarla ifade edilmektedir. Bu kurallar, toplumu toplum yapan özelliklerden biri olan ve kültür diye adlandırılan, toplumsal yaşamın sürekliliğine bağlı olarak oluşan kurallardır (Celkan, 1996; 52). Kısacası, günlük yaşam içerisinde gösterilen davranışları (yeme, içme, konuşma, oturma, diğer insanlarla ilişkiler vb.) düzenleyen kurallardır. Günümüzün teknolojik gelişmeleri nedeniyle küçülen dünyasında, dünya vatandaşlığı adı altında, ortak görgü kuralları oluşturulmaya çalışılmaktadır.

İnsanların uymak zorunda oldukları ve devlet tarafından belirlenen kurallar ise hukuk kurallarıdır. Daha çok insanların birbirleriyle, devletle ve toplumsal kurumlarla olan ilişkilerini düzenleyen ve toplumsal huzuru sağlamayı amaç edinen kurallardır. Bu kurallar, yazılı olup, uyulması zorunlu olan ve uyulmaması durumunda müeyyidesi devlet tarafından belirlenmiş kurallardır.

Eğitim-Hukuk İlişkisi

Eğitim ile hukukun belki de en önemli ortak yanları, ikisinin de konusunun insan olmasıdır. Hukuk, insan ilişkilerini düzenleyen kuralları belirler. Eğitim ise, insanın kendini gerçekleştirmesini konu edinen bir bilim dalıdır. Bu bağlamda, iki bilim dalının da konusu insan olunca, bu disiplinler arasında sıkı bir ilişkinin olması kaçınılmazdır. Bu ilişki karşılıklı olup, hem hukuk eğitime, hem de eğitim hukuka oldukça fazla katkıda bulunmaktadır.

Hukukun eğitime katkısını inceleyen ve eğitim hukuku adı verilen bir ara bilim dalı oluşmuştur. Eğitim hukuku, eğitimin hukuksal nitelikli sorunlarına, hukukun verilerinden yararlanarak çözümler getirmeyi amaçlayan bir disiplindir. Özellikle örgün ve yaygın eğitim kurumlarının örgütlenişi, yönetim biçimi, yapısı, hukuksal durumu, organları arasındaki ilişkileri, bu kurumlarda yer alan yönetici, öğretmen, öğrenci, müfettiş ve diğer çalışanların temel hak ve görevlerini, hukuksal durumlarını düzenleyen hukuk kurallarının tümünü kapsamaktadır. Kısacası eğitim hukuku, eğitimin organizasyonunu sağlamak amacıyla konulmuş kuralları içermektedir.

Eğitim-hukuk ilişkisinin ikinci yanı ise eğitimin hukuka katkılarını konu alan hukuk eğitimidir. Yani, toplumsal yaşamı düzenleyen hukukun ve hukuk kurallarının bireyler tarafından öğrenilmesidir. Bu eğitim iki şekilde gerçekleşmektedir. İlki, hukuku meslek olarak seçip hukuk alanında uzmanlaşmak isteyen bireylerin aldığı uzmanlık eğitimidir. Hukuk eğitiminin ikinci şekli ise, sosyal yaşam içerisinde görev alan tüm bireylerin uyacakları veya uymak zorunda olacakları kuralları asgari düzeyde öğrenmeleridir ki bu eğitime vatandaşlık eğitimi de denilebilir.

Bir ülkede yaşayan tüm bireylerin, bir hukuk uzmanı kadar olmasa da, toplum içindeki hak ve sorumlulukları hakkında bilinç sahibi olmaları gerekmektedir. Belki de, ülkemizdeki en önemli problemlerden birisi, çağımız koşullarında bireylerin kendi hak ve sorumlulukları konusunda yeterince bilinçlenmemiş olmalarıdır.

Hak

Hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış olan yetkilere, bu yetkilerden yararlanılması kişinin iradesine bırakılmış olan çıkara, hak denir. Hukuk düzeni içerisinde, hukuk tarafından korunan haklar; kamu ve özel haklar olarak ikiye ayrılır (Bilge,1983; 184). Kamu hakları, kişilerin toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kurallardan doğan haklardır. Bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kurallardan doğan haklara ise özel haklar denilmektedir

Özgürlük (Hürriyet)

Bireylerin hukuki olarak verilen haklarını, başkalarının haklarına zarar vermeden kullanmalarına veya kullanmamalarına denir. Özgürlük sonsuz hürriyet demek değildir, aslında bir sınırlılıktır. Çünkü, bireyin kendi haklarını kullanma sınırı vardır, bu sınır başkalarının haklarının başladığı noktadır.

Görev ve Sorumluluk

Bir kimseye verilen rolü gereği, yerine getirmesi gereken yükümlülüklere görev denir. Toplum içerisinde yaşayan her insanın veya kurumun görevleri vardır ve kendisinden bu görevleri yerine getirmesi beklenir. Bireyin bu görevi istenildiği gibi yapma veya yapmama yükümlülüğüne de sorumluluk denir. İki kavramın ortak yönü, bireye yükümlülük vermesidir ve aslında bu kavramları birbirinden ayırmak oldukça güçtür.

Hukuk ve Öğretmenlik Mesleği

Öğretmen, belirli bir program çerçevesinde, planlı bir şekilde eğitim-öğretim etkinliklerini, okul denen formal eğitim kurumlarında yürüten uzman kişidir. Program ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, amaçlar ne kadar iyi belirlenirse belirlensin, sınıf çok iyi fiziksel ve teknolojik olanaklarla donatılmış olursa olsun, eğitim öğretimin başarısı öğretmenin başarısıyla doğru orantılıdır.

Milli Eğitim Temel Kanununa Göre Öğretmenlik

Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak yerine getirmekle görevlidirler. Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yükseköğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkan verecek biçimde düzenlenir.

Öğretmenlerin Nitelikleri ve Seçimi

Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığınca tespit olunur. Öğretmenler, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarından ve bunlara denkliği kabul edilen yurtdışı yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar arasından, Milli Eğitim Bakanlığınca seçilirler.

Hangi derece ve türdeki eğitim, öğretim, teftiş ve yönetim görevlerine, hangi seviye ve alanda öğrenim görmüş olanların ne gibi şartlarla seçilebilecekleri yönetmelikle düzenlenir (Madde: 45).

Devlet Memurları Kanununa Göre Öğretmenlik

Öğretmenlik mesleği, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 36. maddesinde "Bu sınıf, bu kanun kapsamına giren kurumlarda eğitim ve öğretim vazifesiyle görevlendirilen öğretmenleri kapsar" hükmü ile hukuki statü kazanmıştır. Devlet memuru olarak öğretmen; 657 Sayılı Kanun'un kapsamına girmektedir. Öğretmenin yetki, görev ve sorumlulukları bu kanunla belirlenir. Kanun 9 kısımdan oluşmaktadır.

I. Kısım: Devlet memurları ile ilgili genel hükümleri içermektedir 1-31 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Bu kısımda Kanun kapsamı, amaç temel ilkeler istihdam şekillerini, devlet memurunun ödev ve sorumlulukları, genel haklar, yasakları kapsamaktadır.

II. Kısım: Sınıflandırmanın yapıldığı bu kısım 32-45 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Kadroların tespiti, hizmet sınıfları aylık gösterge ve çalışma yaş hadlerini kapsamaktadır.

III. Kısım: 46-57 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Devlet memurluğuna alınma şartlarını, adaylık, adayların yetiştirilmesi, adayların yetiştirilmesi adaylık devresi içinde göreve son verme ve adaylık sonunda başarısızlık hükümlerini içermektedir.

IV. Kısım; 58-145 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Hizmet şartları ve şekilleri, devlet memurluğunda ilerleme ve yükselme, yer değiştirme, memurluğun sona ermesi, çalışma saatleri ve izinleri, sicilleri, disiplin amiri ve disiplin cezaları, görevden uzaklaştırma hükümlerini içermektedir.

V. Kısım: 146-186 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Mali hükümleri içermektedir.

VI. Kısım: 187-213 arasındaki maddeleri kapsamaktadır; Sosyal hakları ve yardımları içermektedir.

VII. Kısım: 214-226 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Devlet memurlarının yurt içi ve yurt dışında yetiştirilmesi hükümlerini içermektedir.

VIII. ve IX.Kısım: 227-239 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Devlet memurları ile ilgili çeşitli Hükümleri içermektedir. Ayrıca bu kanuna ilaveten 34 ek madde ve 32 geçici madde ile 59 ek geçici madde bulunmaktadır. Devlet memuru olarak görev yapacak öğretmenler kendilerinin de tabi oldukları bu kanunu bilmek zorundadır.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine Göre Öğretmenlik

İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde öğretmenlerin görevleri aşağıdaki maddelerde açıklanmıştır.

1. Öğretmenler, kendilerine verilen sınıftan veya şubenin derslerini, programlarda belirtilen esaslara göre planlamak, okutmak, bunlarla ilgili uygulama ve deneyleri yapmak, ders dışında okulun, eğitim öğretim ve yönetim işlerine etkin bir biçimde katılmak ve bu konularda kanun, yönetmelik ve emirlerde belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.. (Madde: 64).
2. Öğretmenler, Tebliğler Dergisi'ndeki genelgeleri, emirleri okur, ilgili yeri imza-

lar ve uygulamalar (Madde: 65).

3. Okulun açılma tarihinde ve ders yılı içinde hastalık veya önemli bir özrü nedeni ile görevine gelemeyenler özürlerini iki gün içinde haber vermek ve yedi gün içinde belgelendirmek zorundadırlar (Madde: 66).
4. Öğretmenler, yaz ve dinlenme tatilleri dışında, görev yerinden izinsiz ayrılmazlar... Yarıyıl ve yaz tatiline ayrılırken adreslerini okul yönetimine bırakırlar (Madde: 67).
5. Öğretmenler, eğitim öğretim ve yönetim görevlerinden başka bir görev alamazlar, ancak kendi okulundan başka bir okulda mülki amirin onayıyla ek ders görev alabilirler (Madde: 68).
6. Öğretmenler komisyon üyesi ve gözcü olarak görevlendirildikleri sınav komisyonlarında, okulda yapılan her türlü resmi toplantılarda ve yerel kurtuluş günleri ile milli bayramlarda bulunmak zorundadırlar. Görevlendirme ve toplantılar en geç iki gün önceden bir yazı ile kendilerine duyurulur. Toplantılar, dersleri aksatmamak üzere çalışma günlerinde yapılır (Madde: 69).
7. Öğretmenler dersleri ile ilgili araç- gereç, laboratuvar ve işliklerdeki eşyayı, okul kütüphanesindeki kitapları korur ve iyi kullanılmasını sağlar (Madde: 81).
8. Öğretmenler, nöbet çizelgesine göre normal öğretim yapan okullarda gün süresince, ikili öğretim yapan okullarda ise kendi devresinde nöbet tutmaları sağlanır. Öğretmen birden fazla okulda ders okutuyorsa aylığını aldığı okulda, aylık aldığı okulda dersi yoksa en çok ders okuttuğu okulda nöbet tutar. Bayanlarda 20, erkeklerde 25 hizmet yılını dolduran öğretmenler ile hamile öğretmenlere doğumuna üç ay kala ve doğumdan sonra altı ay nöbet görevi verilemez. Ancak bayanlarda 20 veya erkeklerde 25 hizmet yılını dolduran öğretmenlerin sayıca fazla olduğu okullarda ihtiyaç duyulduğunda bu öğretmenlere de nöbet görevi verilir (Madde: 71).

Öğretmenlerin Hak ve Sorumlulukları

Öğretmenlerin hak ve sorumlulukları ile ödevleri, bir yandan 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunundan kaynaklanırken, bir yandan da Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatına dayanmaktadır. Her şeyden önce “devlet memuru” olan öğretmenlerin diğer devlet memurlarına yüklenen bazı ödev ve yükümlülükleri ile hakları vardır.

Öğretmenlerin Ödevleri

Devlet Memurları Kanununa göre bütün memurlar, dolayısıyla öğretmenler de, aşağıda sıralanan hususlarla ödevlidirler:

Yasalara Saygılı Olma

Bütün devlet memurları gibi, öğretmenler de görevlerini yerine getirirken Anayasaya bağlı kalmak ve saygılı olmak zorundadır. Bu zorunluluğu yerine getirmek amacıyla bütün memurların “sadakat yemini” yaparak “yemin belgesini” imzalayacakları hükme bağlanmıştır (DMK. Madde: 6).

Tarafsızlık

Bütün memur ve öğretmenler, görevlerini yerine getirirken, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar (DMK. Madde: 7).

Emirlere Uyuma ve Hukuka Aykırı Emir

Öğretmenler, görevlerinin iyi ve doğru yürütülmesinden okul müdürü, müfettiş, milli eğitim müdürü, gibi üstlerine karşı sorumludur. Öğretmenler, üstlerinin hukuka aykırı olmayan bütün görevlerini yerine getirmekle ödevlidir. Öğretmen, üstünden aldığı bir emri, hukuka aykırı görürse, emri yerine getirmez ve emrin hukuka aykırı olduğunu emri verene bildirir. Eğer üst, bu emirde direnirse, emrin yazılı olarak verilmesini ister ve yerine getirir. Bu durumda emri veren sorumlu olur (DMK. Madde: 11). Ancak üstün emir diye verdiği husus suç ise, hiçbir şekilde yerine getirilmez; yerine getirilse, eylemi yapan sorumluluktan kurtulamaz.

İşbaşında Bulunma

Memurların haftalık çalışma süresi cumartesi ve pazar günleri çalışılmamak kaydıyla 40 saattir. Ancak öğretmenlerin çalışma saatleri görevlerinin gerektirdiği saat kadardır.

Öğretmenlerin Yükümlülükleri

Diğer memurlar gibi öğretmenlerin de, yasal olarak hem meslekleri ile ilgili, hem de devlete karşı yerine getirmek zorunda oldukları yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülükler:

Mal Bildiriminde Bulunma

Anayasanın 71. Maddesi ile 657 Sayılı Kanununun 14. Maddesi, öğretmenlerin de diğer memurlar gibi, mal bildiriminde bulunmalarını öngörmektedir.

Kıyafet Zorunluluğu

Devlet memurlarının giyim-kuşamları mevzuatta düzenlenmiştir. Öğretmenler mevzuatta belirlenen düzenlemelere uygun giyinmek zorundadırlar.

İkamet Zorunluluğu

Öğretmenler, görev yaptıkları okulların bulunduğu yerleşim merkezlerinde oturmak zorundadırlar. Görev yaptığı yerleşim merkezinden başka bir yerleşim merkezine göç-geliş yapmak isteyen öğretmen, görevini aksatmamak şartı ile ita amirinden izin alması gerekir.

Resmi Belge Araç ve Gereçleri Geri Verme

Öğretmenlerin görevi sona erdiğinde, görevi ile ilgili tüm belge, araç ve gereçleri geri vermekle yükümlüdür.

Öğretmenlere Sağlanan Haklar

Öğretmenlerin bazı haklar tanınmıştır. Bu haklar, öğretmenlerin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini amaçlar. Öğretmenlere sağlanan haklar, diğer bütün memur-

lara sağlanmış olan; memur hukukunun kendisine aynen uygulanmasını isteme, görev güvenliğinin sağlanması, izin hakkı, aylık hakkı, gibi haklardan oluşmaktadır. Öğretmenlerin yıllık izni eğitim-öğretim devam etmediği dönemlerde kullanılan izinden oluşmaktadır. Aday memurlar bir yılı doldurmadan yıllık izin kullanamazlar, ancak öğretmenler bir yıl doldurmayı beklemeden izin kullanabilirler. Öğretmenlerin, ayrıca mazeret izni ve hastalık izin hakları da vardır. Aylık hakkı, ders ücreti hakkı, yolluk hakkı ve diğer sosyal haklar (tedavi yardımı, aile yardımı ödeneği, doğum ve ölüm yardımı) gibi haklar devletin bütün memurlarına tanıdığı haklardandır.

Öğretmenler İçin Konan Yasaklar

Bir kamu hizmetini yürüten öğretmenlerin, gerek hizmet içinde, gerekse hizmet dışında başka etkinliklerde bulunmaları yasaktır. Mevzuatta belirlenen yasaklar şunlardır:

1. Öğretmen, başka bir görev yapamaz.
2. Öğretmenler topluca işten çekilemezler.
3. Öğretmenler, ticaret ve kazanç getirici faaliyetlerde bulunamazlar.
4. Öğretmenlerin hediye almaları yasaktır.
5. Çıkar sağlayamazlar (rüşvet alamazlar).
6. Öğretmenler, herhangi bir siyasi partiye üye olamazlar.
7. Öğretmenler, basılı veya görüntülü yayın organlarına demeç veremezler.

Öğretmenliğin Sona Ermesi

Öğretmenlerin Devlet memuru olmaları nedeniyle, işlerine son verilmesi süreci 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun belirlediği durumlara göre olmaktadır. Devlet Memurları Kanununa göre öğretmenliğin sona ermesi şu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Madde: 98):

- a. Çekilme, b.Çekilmiş sayılma, c.Çıkarılma, d. Koşullarda eksiklik, e.Bağdaşmazlık,
- f. Emeklilik ve g. Ölümdür.

Buna göre, yeni bir göreve atanan öğretmen 15 gün içinde görevine başlamazsa çekilmiş sayılır. Ayrıca öğretmenin izinsiz veya okul müdürlüğüne kabul edilen özrü olmaksızın okula gelmemesi ve bu devamsızlığın aralıksız 10 gün sürmesi halinde de öğretmenin çekilmiş sayılacağı, kanunda hükme bağlanmıştır.

Öğretmenlerle İlgili Disiplin Cezaları

Bütün memurlara ilişkin olarak düzenlenmiş disiplin işleri Devlet Memurları Kanunu'nda belirlenmiştir (Maddeler: 124-136). Bir kurumda görev yapan öğretmenlerin esas itibari ile memur olmaları dolayısıyla, memurların disiplin işlerini düzenleyen mevzuata uymak zorundadırlar. Disiplin cezasını gerektiren eylem durum yada işlem üç şekilde ortaya çıkar.

1. Devlet memuru olarak kanun, tüzük, yönetmeliklerin emrettiği ödevleri yerine getirmemek.
2. Uyulması zorunlu olan kurallara uymamak,
3. Yasa ve yönetmeliklerin yasakladığı hususları yapmak disiplin cezalarını gerektirir. Disiplin cezalarının uygulanmasında, yasalar öğretmenlere farklı uygulamalar getirmektedir. Öğretmenlere, işlemiş oldukları disiplin suçlarına karşılık aşağıdaki kanun maddelerine uygun disiplin cezası uygulanır (DMK Madde: 125):

Uyarma: Öğretmene, görevinde daha dikkatli davranması gerektiğinin yazılı olarak bildirilmesidir.

Kınama: Öğretmene, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazılı olarak bildirilmesidir.

Aylıktan kesme: Öğretmenin kusurundan dolayı, brüt aylığının otuzda biri ile sekizde biri arasında kesinti yapılmasıdır.

Kademe ilerlemesinin durdurulması: Öğretmenin bulunduğu kademede ilerlemesinin bir ile üç yıl durdurulmasıdır.

Devlet memurluğundan çıkarma: Öğretmenin, bir daha devlet memurluğuna atanmamak üzere hem öğretmenlikten, hem de memurluktan çıkarılmasıdır.

Uyarma ve kınama cezası hariç, diğer disiplin cezaları yargı denetimine tabidir. Örneğin, “aylıktan kesme cezası” alan bir öğretmen, bu disiplin cezasına mahkemeye başvurarak itiraz edebilir. Ancak “uyarma veya kınama” cezası alan bir öğretmenin yargı yolu açık değildir. Bir üst disiplin amirine itiraz edilir. Öğretmenler, işlemiş oldukları kusur ve suçlar karşılığı özel kanunlara göre de disiplin cezası alabilirler: 1702 ve 4357 sayılı kanunlar.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, öğretmenlik mesleği bir uzmanlık, bir profesyonelliktir. Meslek kelimesinin İngilizce'deki karşılığı “profession”dır. İngilizce'deki “Professional” kelimesinin açılımı da, kişinin bir alanla ilgili özel eğitim alması, kendisine bir statü kazandırması ve o işi yaparak geçimini sağlamasıdır. Profesyonelliğin üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar, yeterlilik, sorumluluk ve özgürlüktür. Yeterlilik, öğretmenlikle ilgili hizmet öncesi ve hizmet içi kazanılan deneyimleri kapsar. Sorumluluk, yukarıda da değinildiği gibi, bireyin statüsüne ve rolüne bağlı olarak kendisine verilen görevleri istenildiği gibi yapma yükümlülüğüdür. Özgürlük ise, bireylerin hukuki olarak verilen haklarını, başkalarının haklarına zarar vermeden kullanmaları veya kullanmamalarıdır. Sorumlulukla özgürlük, bir işi yapan bireylere dengeli bir şekilde verildiği zaman, o bireylerden istenilen başarı beklenir. Bu sorumlulukları çerçevesinde, görevlerini yerine getirirken de, özgürce hareket edebilmelidir. Yani, eğitim öğretim ortamında, öğretmenin kanunlar çerçevesinde, bazı hareket serbestileri olmalıdır.

Türkiye Eğitim Sistemine bakıldığı zaman, belki de en önemli problemlerden birisi, öğretmene (diğer memurluklarda olduğu gibi) sorumlulukla özgürlüğün dengeli bir şekilde verilemeyeşidir. Öğretmenlere birçok sorumluluk yönetmeliklerle verilir ve

buna karşılık özgürlükleri çok sınırlıdır. Örneğin, öğretmen programa göre plan yapar, planı sınıf ortamında uygular ve müfettiş de derslerin plan doğrultusunda yürütülüp yürütülmediğini kontrol eder. Halbuki öğretmen sınıfın yöneticisidir. Yönetici de, kurallar çerçevesinde başarıya yönelik bazı insiyatifler kullanabilmelidir. Bunun yanında, öğretmenin özlük hakları da oldukça sınırlıdır. Bu durum, bir güvensizlik ortamı yaratmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Emine (1981). *Eğitim Hukuku Ders Notu*. Özgün Matbaacılık, Ankara.
- Bilge, Necip (1983). *Hukuk Başlangıcı*. 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Celkan, Hikmet Y. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. 4. Baskı, Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum.
- Çiftçi, A. (1995). *Türk Eğitim Hukuku*. Ankara.
- Devlet Memurları Kanunu* (2001). Kare Yayınları, İstanbul.
- İlköğretim Kurumları Yönetmeliği* (1997). M.E.B. Basımevi, İstanbul.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu* (1987). Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Kaya, T. (1998). *Yüksek Öğretim Kanunu*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Kıncal, Remzi Y. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Eser Ofset, Erzurum.
- Kocaoluk, M. Şükrü (1991). *İlköğretimde Temel Mevzuat*. Kocaoluk Yayınevi, Ankara.
- M. E. B. *Aday Memurların Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmelik*. Ankara.
- M. E. B. *Teftiş Kurulu Yönetmeliği*. Ankara.
- M.E.B. (1996). *Milli Eğitim Politikası ve Şurular*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- M.E.B. Tebliğler Dergisi (2521 Sayı). *İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı Rehberlik ve Teftiş Yönergesi*. Ankara.
- MEB (1987). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- T.C. Anayasası* (2002). Yargı Matbaası, Ankara.
- Taşdemir, Mehmet ve Diğerleri (1997). *Milli Eğitimin Yasal Temelleri*. Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Tekışık, H.Hüsnü ve Karabıyık, E. Ünal (1998). *Milli Eğitim İle İlgili Yönetmelikler*. Gaye Matbaacılık, İstanbul.